

el-EMÂLÎ

(الأُمَالِي)

İbnü's-Şecerî'nin

(ö. 542/1148)

**daha çok Arap dili ve edebiyatının
çeşitli meselelerini ele aldığı eseri.**

Her biri risâle şeklindeki seksen dört meclisten meydana gelen eser, İbnü's-Şecerî'ye sorulan çeşitli soruların cevaplarından oluşmuştur. Bazı bölümlerinde mevcut yazılış tarihlerinden 524-526 (1130-1132) yılları arasında kaleme alındığı anlaşılmaktadır.

el-Emâlî, muhtelif gramer konuları, meşhur Arap şairlerinin bazı şiirleri, lügat, belâgat, aruz, kafiye, âyet tefsirleri, tarih, ahbâr ve naklettiği şiirlerde geçen şehirlere dair bilgiler ihtiva etmektedir. Bazan "fasıl" veya "mes'ele" başlığı altında konu dışına çıkan müellif muhtemel soruları cevaplandırmakta, zaman zaman edebî ve tarihî bilgilere yer vermekte, meşhur dilcilerin konuyla ilgili görüşlerini sıralamakta, sonunda da kendi görüş ve tercihini belirtmektedir. Gramer kaideleri ve dile dair çeşitli açıklamalar eserde geniş yer tutmaktadır.

İbnü's-Şecerî eserini tamamladıktan sonra çağdaşı İbnü'l-Haşşâb kendisinden kitabının *semâ*'ını istemiş, bu isteğinin kabul edilmemesi üzerine *el-Emâlî*'nin bazı kısımlarını tenkit için bir reddiye yazmış, İbnü's-Şecerî de *el-İntişâr* adlı risâlesiyle bu reddiye cevap vermiştir.

el-Emâlî Seyyid Zeynelâbidîn el-Müsevî, Habîb Abdullah b. Ahmed el-Alevî ve Abdurrahman el-Yemânî'nin ortak tashihleriyle iki cilt halinde basılmıştır (Haydarâbâd 1349/1930). Bu baskı, eserin Âsâfiye Kütüphanesi'nde bulunan I. cildiyle Freitz Krenkow vasıtasıyla elde edilen İstanbul kütüphanelerindeki nüshalarından birinin ilk cildinin bir kısmına ve II. cildinin ekserisine dayanmaktadır. Faydalanan İstanbul nüshasının yeri ve numarası belirtilmemiştir. Beyrut'ta ofset baskıları da yapılan bu neşir eksiktir. Hâtim Sâlih Dâmin, eserin geri kalan altı meclisini *Mâ lem yünşer mine'l-Emâlî's-Şecerîyye* adıyla yayımlamıştır (Beyrut 1984). Mahmûd Muhammed et-Tanâhî Âsâfiye ve Râgıb Paşa kütüphanelerindeki nüshaları esas alarak eser ve müellif hakkında uzunca bir mukaddime ilâve etmek suretiyle kitabın tamamını üç cilt halinde neşretmiştir (Kahire 1413/1992).

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü's-Şecerî, *el-Emâlî*, Haydarâbâd 1349/1930, I-II; a.e. (nşr. Mahmûd M. et-Tanâhî), Kahire 1413/1992, nâşirin mukaddimesi, I, 3-211; İbnü'l-Enbârî, *Nüzhetü'l-elibbâ* (nşr. Muhammed Ebû'l-Fazl), Kahire 1386/1967, s. 404; Yâkût, *Mu'cemül-üdeba*, XIX, 283; İbnü'l-Kiftî, *İnbâhü'r-ruvât*, III, 356-357; İbn Hallikân, *Vefeyât*, VI, 45; *Keşfü'z-zunûn*, I, 162; Brockelmann, *GAL Suppl.*, I, 492-493; Ömer Ferruh, *Târhu'l-edeb*, III, 288-289; Mustafa eş-Şek'a, *Menâhicü't-te'lîf 'inde'l-'ulemâ'i'l-'Arab*, Beyrut 1991, s. 387-399; İnâyetullah Fâtihînjâd, "İbn Şecerî", *DMBİ*, IV, 68-69.

HÜSEYİN ELMALÎ

el-EMÂLÎ

(الأُمَالِي)

Ali b. Osman el-Üşî'nin

(ö. 575/1179 [?])

**Mâtürîdiyye akaidine dair
manzum risâlesi.**

Müellifi tarafından *el-Emâlî* diye adlandırılan ve daha çok bu isimle tanınan risâle, beyitlerinin son kelimeleri "lâm" harfiyle bittiği için *el-Şaşıdetü'l-lâmiyye fi'l-tevhîd*, başlangıcına atfen *Şaşıdetü yekûlû'l-'abd veya Bed'ü'l-emâlî* şeklinde de anılmıştır. Bazı kaynaklarda *el-Şaşıdetü'l-Hanefiyye* olarak kaydedilen risâle (Brockelmann, *GAL Suppl.*, I, 764), III. Murad dönemi (1574-1595) bilgincilerinden Muhammed b. Malkoca'ya ait Türkçe şerhinde asıl metin için şârihin kullandığı "lâmiyye-i kelâmiyye" terkinin bazı araştırmacılar tarafından benimsenmesiyle bu adla da literatüre geçmiştir (Kürkçüoğlu, III / 1-2, s. 1). Kaynakların bir kısmında söz konusu risâlenin başka müelliflere nisbet edildiği kaydedilmektedir ve bunun doğru olmadığı anlaşılmaktadır (Abdülganî en-Nablusî, s. 53-54). 569 (1174) yılında kaleme alınan risâlenin (*Keşfü'z-zunûn*, II, 1530) altmış yedi veya altmış sekiz beyitlik bazı yazma ve basma nüshaları bulunmakla beraber genellikle altmış altı beyit olarak nazmedildiği kabul edilir.

İslâm akaidinin temel konularını ilâhiyyât, nübüvât ve sem'îyyât şeklindeki klasik şemaya genellikle sadık kalarak işleyen risâle, konusunun tevhid olduğunu belirten bir beyitle başlayıp Allah'ın zâtının ve sıfatlarının ele alındığı beyitlerle devam eder. Bu bölümde halku'l-Kur'an, rûyetullah, haberî sıfatlar, insan fiili ve aslah gibi konulara temas edilmiş, ayrıca bu mevzularda Ehl-i sünnet'e muhalif görüşler ileri süren fırkalara karşı zımnî tenkitler yöneltilmiştir.

Eserde nübüvete dair konular özetlendikten sonra evliyanın kerametlerinin hak olduğu vurgulanır. Hulefâ-yi Râşidîn arasında Ehl-i sünnet tarafından yapılan geleneksel fazilet sıralamasının ardından ashaba dil uzatmanın dinen câiz olmadığı ifade edilir. *el-Emâlî*'nin daha sonraki beyitlerinde ağırlıklı olarak iman konusu ele alınmış ve Ehl-i sünnet'in tekfir anlayışı dile getirilmiştir. Tekvin ile mükevven arasındaki ilişki, *ma'dûm'a* şey denilip denilemeyeceği gibi itikadî ekoller arasındaki tartışmalı bazı kelâm problemlerine işaret eden beyitlerden sonra ölüm, ölüm sonrası hayat ve âhîret halleri ele alınmıştır. Risâle, müellifine hayır duada bulunulmasını temenni eden beyitlerle sona erer.

Bilhassa manzum olması ve özlü bilgi vermesi sebebiyle öğrenim ve ezberlenme açısından kolaylık sağlayan bu önemli Mâtürîdî akaid risâlesi, medreselerin başlangıç sınıflarında okutulan akaid ve kelâm metinleri arasında çok rağbet görmüş, pek çok defa istinsah edilmiş, üzerinde tercüme ve şerh olarak birçok çalışma yapılmıştır. Müsteşriklerce de tercüme edilerek neşredilmiş olan *el-Emâlî*'nin (P. V. Bohlen, *Carmen arabicum Amâlî Dictum*, Regensburg 1825) çeşitli yerlerde ve tarihlerde yapılmış baskıları bulunmaktadır (bk. Serkis, I, 499).

Arapça Şerhleri. 1. *Nefisü'r-riyâz li-i'dâmî'l-emrâz*. Halîl b. Alâ en-Neccârî'ye (ö. 632/1234) ait kısa bir şerhtir (*Keşfü'z-zunûn*, II, 1350). Eserin Süleymaniye Kütüphanesi'nde iki nüshası bulunmaktadır (Şehid Ali Paşa, nr. 1704/6; Kılıç Ali Paşa, nr. 1027/3). 2. *el-Hidâye mine'l-'itikâd*. Muhammed b. Ebû Bekir er-Râzî (ö. 666/1268 [?]) tarafından kaleme alınmış hacimli bir şerhtir. Şârih eserini *el-Fikhü'l-ekber, es-Sevâdû'l-a'zam*, *el-'Aşîdetü'l-Taşâviyye* gibi ilk dönem kaynaklarından faydalananak hazırladığını ve kasidede mevcut bütün bilgileri değerlendirdiğini ifade etmektedir. Şerhin Süleymaniye Kütüphanesi'nde yazma nüshaları bulunmaktadır (Hasan Hüsnü Paşa, nr. 1195; Laleli, nr. 3738; Hafid Efendi, nr. 452/20; Murad Buhârî, nr. 145/2). 3. *Dercü'l-me'âlî fi şerhi Bed'ü'l-emâlî*. Muhammed b. Ebû Bekir b. Cemâ'a'ya (ö. 819/1416) ait olan bu muhtasar şerh beyitleri bir iki kısa cümleyle izah etmektedir (Süleymaniye Ktp., Lâleli, nr. 3770). Kâtib Çelebi bu eserin müellifi tarafından *Ma'la'u'l-mişâl fi'l-'akâ'idü'l-İslâmiyye ve menbe'u'l-kemâl fi'l-mesâ'ilü'l-kelâmiyye fi şer-*

hi'l-Şaşıdeti'l-ferdeti'l-lâmiyye şeklinde adlandırıldığını belirtir (*Keşfü'z-zunân*, II, 1350, krş. a.e., II, 1720). 4. *Đav'ü'l-me'âlî fi şerhi Bed'i'l-emâlî*. Ali el-Kârî (ö. 1014/1605) tarafından kaleme alınan eser *el-Emâlî*'nin en meşhur şerhlerinden biridir. Bağdatlı İsmâil Paşa bu şerhi *Tuĥfetü'l-e'âlî fi şerhi Bed'i'l-emâlî* adıyla kaydetmektedir (*İzâhu'l-meknûn*, I, 241). Pek çok yazma nüshası bulunan eser İstanbul'da birçok defa basılmıştır (1278, 1312, 1319). Şerhin Muhammed Abdüllatif Sâlih Ferfûr tarafından gerçekleştirilen neşrinde (Beirut, ts.) hemen her sayfada, "Ebĥâs fi'l-akide" genel başlığı altında nâşir tarafından yapılan *el-Emâlî*'ye ve bazı akaid konularına dair çeşitli değerlendirme ve eklemeler bulunmaktadır. 5. *Đav'ü'l-le'âlî fi şerhi Bed'i'l-emâlî*. Bağdatlı İsmâil Paşa'nın, Ezher şeyhlerinden Ahmed b. Ali es-Sendûbî (ö. 1097/1686) tarafından yazıldığını belirttiği (*İzâhu'l-meknûn*, II, 74, 233-234) bu şerhin Kayseri Râşid Efendi Kütüphanesi'nde değişik adla kayıtlı (nr. 696/3) bir nüshası bulunmaktadır (Yurdağar, s. 47). 6. *Nuĥbetü'l-le'âlî li-şerhi Bed'i'l-emâlî*. Muhammed b. Süleyman el-Halebî er-Reyhâvî'nin (ö. 1288/1871) kaleme aldığı bu şerh *el-Emâlî* üzerine yapılan hacimli ve muhtevalı çalışmalardan biridir. Eserin Süleymaniye Kütüphanesi'nde bir nüshası bulunmaktadır (Hacı Mahmud Efendi, nr. 1384). *Nuĥbetü'l-le'âlî*, herhangi bir nüsha belirtilmeden istinsah edilip ofset olarak yayımlanmıştır (İstanbul 1407/1986). 7. *el-Menhecü'l-e'âlî fi şerhi'l-Emâlî*. Süleymaniye Kütüphanesi'nde bir nüshası bulunan (Lâleli, nr. 2261) bu şerhin müellifi tesbit edilememiştir.

el-Emâlî'nin bunların dışında, Musanifek lakabıyla tanınan Alâeddin Ali b. Muhammed el-Bistâmî'ye (ö. 875/1470) ait özel bir ad taşımayan şerhin Süleymaniye Kütüphanesi'nde nüshası bulunmaktadır (Yazma Bağışlar, nr. 336). Ayrıca kaynaklarda *el-Emâlî* şerhleri arasında sayılan ve Süleymaniye Kütüphanesi'nde nüshaları *Şerhu [Kaşıdeti] 'l-Emâlî* adıyla kaydedilmiş bulunan (İzmir, nr. 121; Yazma Bağışlar, nr. 1269/18; Esad Efendi, nr. 3772/3; İbrâhim Efendi, nr. 237; Mihrişah, nr. 200/13; Fâtih, nr. 3012/1) şerhler arasında Şemseddin en-Niksârî, Muhammed b. Ahmed el-Antâkî, Râdiyyüddin Ebü'l-Kâsım b. Hüseyin el-Bekrî, Ahmed b. Ömer b. Muhammed Abakandî gibi müelliflerin şerhleri sayılabilir. Kaynaklarda zikredilmemekle bir-

likte Osmanlı âlim ve müderrislerinden Dâvûd-i Karsî'nin de (ö. 1169/1756) *el-Emâlî*'ye Arapça bir şerh yazdığı ve bu şerhin Türkiye dışındaki çeşitli kütüphanelerde nüshalarının bulunduğu (Lefkoşe Sultan II. Mahmud Ktp., nr. 1431; Saraybosna Gazi Hüsrev Bey Ktp., nr. 3284/1) tesbit edilmiştir (*DİA*, IX, 30).

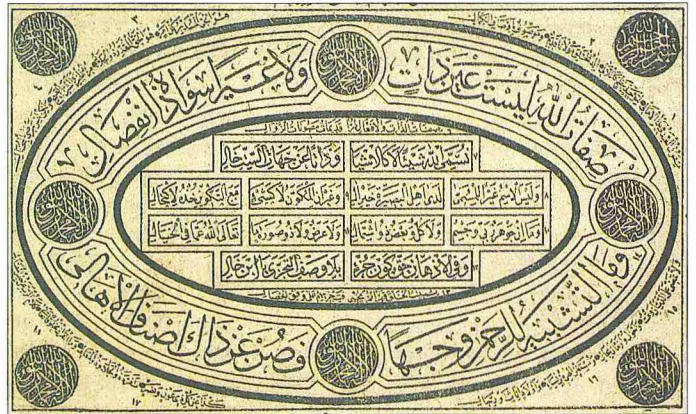
Eserin kaynaklarda adları zikredilip nüshalarına henüz rastlanmayan şerhleri arasında şunları saymak mümkündür: 1. *el-Fevâ'idü'l-merdıyye şerhu'l-Kaşıdeti'l-lâmiyye*. Bağdatlı İsmâil Paşa tarafından İbn Demirtaş Muhammed b. Abdullah el-Çerkeşî'ye (ö. 931/1525) nisbet edilmiştir (*İzâhu'l-meknûn*, II, 210). 2. *'İkdü'l-le'âlî fi'l-Emâlî*. Bu şerh de Bağdatlı İsmâil Paşa tarafından Cemâleddin Yûsuf b. Muhammed el-Makdisî'ye nisbet edilir ve telifinin 955 (1548) yılında tamamlandığı belirtilir (a.g.e., II, 110). 3. *Kenzü'l-le'âlî fi şerhi Bed'i'l-emâlî*. Bağdatlı İsmâil Paşa bu şerhin müellifinin Alâeddin Ali b. Abdülbâkî b. Kâdîhan olduğunu ve eserin telifinin Medine'de 979 (1571) yılında tamamlandığını kaydeder (*İzâhu'l-meknûn*, II, 387). 4. *el-Le'âlî fi şerhi Bed'i'l-emâlî*. Kâtib Çelebi bu şerhin müellifini Hüseyin b. İbrâhim b. Hamza b. Halîl olarak kaydetmektedir (*Keşfü'z-zunân*, II, 1350). 5. *Neşrü'l-le'âlî fi şerhi nazmi'l-Emâlî*. Eser Ömer Rızâ Kehhâle tarafından Abdülhamîd b. Abdullah el-Âlûsî'ye (ö. 1906) nisbet edilmektedir (*Mu'cemü'l-mü'el-lifin*, V, 102).

Türkçe Şerhleri. 1. *Lâmiyye-i Kelâmiyye Şerhi*. III. Murad dönemi bilginlerinden Muhammed b. Malkoca tarafından kaleme alınmıştır. Eserin, özel kütüphanesindeki yazma bir mecmua içinde bulunan nüshasını tanıtan Kemal Edip Kürkçüoğlu, III. Murad'a ithaf edilen bu şerhte asıl metin için "Lâmiyye-i Kelâmiyye" adının kullanıldığını, kendisinin de

bu tabiri benimsediğini belirtir (*ACİFD*, III/1-2, s. 1). 2. *Merahu'l-meâlî fi şerhi'l-Emâlî* (İstanbul 1266, 1304). Mütercim Âsım Efendi (ö. 1235/1819) tarafından kaleme alınarak III. Selim'e ithaf edilen eser *el-Emâlî*'nin en çok rağbet gören şerhlerindenidir. Bu eserde, kelâm ve akaid ilmine dair geniş bir mukaddimeden sonra her beytin şerhi ve ince gramer tahlilleri yapılmış, kelime anlamları üzerinde durulmuş, böylece oldukça hacimli bir eser meydana getirilmiştir. Kütüphanelerde pek çok yazma nüshası bulunan şerhin daha başka baskıları da vardır. 3. *Keşfü'l-meâlî şerhu Bed'i'l-emâlî* (İstanbul 1291, 1328 [?]; ayrıca bk. Özege, IV, 1818). Müellifi Dâmâd-ı Gelenbevi olarak tanınan Mehmed Şükrü b. Ahmed Atâ'dır. Eserde "meâl-i beyt" ve "ma'nâ-yı beyt" başlıklarıyla yapılan açıklamalarda sık sık âyet ve hadislere başvurulmuş, ayrıca ek başlıklarla tamamlayıcı bazı bilgiler verilmiştir. 4. *Kasîde-i Emâlî Tercümesi* (İstanbul 1305). Mekteb-i İdâdî-i Mülkiyye müdürü Mehmed Şükrü Efendi'ye ait olan bu eserde önce beyitlerin bütün kelimelerinin açıklamasına yer verilmekte, ardından da beytin geniş bir açıklaması yapılmaktadır.

Tercümeleri. 1. *Lâmiyye-i Kelâmiyye*. III. Murad'ın isteği üzerine *Tâcü't-tevârîh* müellifi Hoca Sâdeddin Efendi tarafından asıl metnin vezin ve kafiye-siyle yapılan bu tercümeyi Kemal Edip Kürkçüoğlu "Lâmiyye-i Kelâmiyye" başlığı altında açıklamalı bir makale içinde neşretmiştir (*ACİFD*, III/1-2, s. 1-21). Kürkçüoğlu, kendi özel kütüphanesindeki bir yazma risâle mecmuası içinde yer alan bu tercümenin kenarında, daha eski bir dille kaleme alınmış müellifi meçhul manzum bir Türkçe tercümenin daha bulunduğunu kaydetmektedir. 2. *Kasîde-i Emâlî Tercüme-i Manzûmesi* (İstanbul 1302). Mekteb-i Sultânî mual-

Abdülkadir Efendi tarafından sülûs, nesh ve icâze hattıyla dört levha halinde yazılmış olan Emâlî kasidesinin ilk on sekiz beytini ihtiva eden levha (İstanbul 1377)

limlerinden Hâfız Refî Efendi tarafından yapılan bu tercümede asıl metnin vezni muhafaza edilmişse de nazım şekli olarak mesnevî tercih edilmiş, beyti beyitle karşılamaktan ziyade tafsilât verme yoluna gidilmiştir. 3. *Necm-i Zebrekân*. Mütercimi tesbit edilemeyen bu Farsça tercüme Hafız Refî Efendi'nin eseriyle birlikte neşredilmiştir (İstanbul 1302). Bu tercümede de kasidenin asıl vezni kullanılmış, ancak kafiye "lâmiyye"den "hemziyye"ye çevrilmiş, beyitlerin altına da yer yer şerh mahiyetinde bazı notlar eklenmiştir. C. Brockelmann, eserin *Nazmü'l-le'âlî* adlı iki matbu Farsça şerhinin daha bulunduğunu kaydetmektedir (İA, XIII, 75).

BİBLİYOGRAFYA:

Ali el-Kârî, (Şerhu) *Da'vâ'l-me'âlî 'alâ man-zûmeti Bed'î'l-emâlt* (nşr. M. Abdülatîf Sâlih Ferfûr), Beyrut, ts. (Mektebetü'l-Maârif); Kureşî, *el-Cevâhirü'l-mu'ayyîye*, II, 583; *Keşfü'z-zunûn*, II, 1349-1350, 1530, 1720; Abdülganî en-Nablusî, *er-Rihletü't-Tarablusiyye* (nşr. Heribert Busse), Kahire, ts. (Mektebetü's-Sekâfeti'd-dîniyye), s. 53-54; Serkis, *Mu'cem*, I, 499; II, 1793; Brockelmann, *GAL*, I, 429, 552; *Suppl.*, I, 764; a.mlf., "Üşî", *IA*, XIII, 75; *İzâhu'l-meknûn*, I, 241; II, 74, 110, 210, 233-234, 387, 632; *Hedîyyetü'l-ârifîn*, I, 752; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mu'ellifîn*, V, 102; VII, 148; Özge, *Katalog*, IV, 1818; Metin Yurdağur, *Bibliyografik Bir Kelâm Tarihi Denemesi*, İstanbul 1989, s. 45-48; Şerefeddin Yaltkaya, "Türk Kelâmcıları", *DİFM*, sy. 23 (1932), s. 16-17; Kemal Edib Kürkçüoğlu, "Lâmiyye-i Kelâmiyye", *ACİFD*, III/1-2 (1954), s. 1-21; Cemil Akpınar, "Dâvûd-i Karsî", *DİA*, IX, 30.

M. SAİT ÖZERVARLI

EMAN

(الْأَمَانُ)

İslâm ülkesine girmek veya İslâm ordusuna teslim olmak isteyen bir yabancıya verilen can ve mal güvencesi.

"Emin olmak, güvenmek" anlamında ki Arapça *emn* kökünden türemiş bir isim olan *emân* "güven, güvence, güvenlik" mânasına gelir. Hukuk terimi olarak İslâm ülkesine (dârü'lislâm) girmek veya İslâm ordusuna teslim olmak isteyen yabancı gayri müslime (harbî) can ve mal güvencesi sağlayan taahhüt veya akdi ifade eder. Bu tarifte yer alan harbî, İslâm devletiyle arasında barış antlaşması bulunmayan yabancı devlet tebaası demektir. Eman Kur'an-ı Kerim'de aynı mânaya gelen *civâr* kelimesiyle ifade edilmiştir (et-Tevbe 9/6). Hadislerde ise ayrıca *ahd* ve *zimmet* kelimeleri de kullanılmıştır (bk. Wensinck, *el-Mu'cem*,

"emn", "ahd", "zimme", "cevr" md.leri). Eman isteyen kimseye *müste'min*, eman verilene *müste'men*, eman veren kişiye de *müemmin* denir.

Eski Türkler'de eman geleneğinin varlığına dair bir açıklık olmamakla birlikte eski Türkçe'de "kefalet" anlamına gelen *oka* kelimesi emana yakın bir mânâyı ifade eder ki (*Dîvânü lügâti't-Türk*, I, 40) eman da bir nevi kefalettir. Türkçe'de daha çok *aman* şeklinde söylenen kelime *Dede Korkut Kitabı*'nda ünlem olarak kullanılmışsa da "Aman diyeni öldürmedi" (I, 115, 194) cümlesinde olduğu gibi terim anlamıyla veya ona yakın anlamda birkaç yerde geçmektedir. Emanın "korkusuzluk, müslüman bir fâtihin cizye vermeyi kabul eden topluluğa karşı verdiği himaye sözü" şeklindeki tanımını İslâm'dan sonra kazandığı mânâyı ifade etmektedir.

Tarih ve dille ilgili literatür eman geleneğinin Sâmi kökenli olduğunu gösteriyorsa da farklı toplumlarda benzer uygulamalara her zaman rastlanmıştır. Eski çağlarda sığınma ihtiyacı duyan kimseler için en güvenli yerler daha çok mâbedlerdi. Eski Yunan'da tapınaklar, yahudi ve hristiyanlarda havra ve kiliseler, manastırlar ve bunların müstemilâtı, kurban kesim mahalleri başlıca sığınma yerleriydi. Bunların dışında, Eski Ahid'in çeşitli yerlerinde kaydedildiğine göre yanlışlıkla adam öldüren veya bir suç işleyen kimsenin belirlenen güvenli şehirlerle (city of refuge) sığınması eman anlamı taşıyordu (Tesniye, 19/1-13; Sayılar, 35/9-34; Yeşu, 20/2-9). Suçlular sığındıkları bu güvenli şehirlerde oranın yaşlı ve tecrübeli kişileri tarafından yargılanır ve suçsuzlukları ortaya çıktığı takdirde güvence altına alınırlardı. Ancak kasten adam öldüren veya suç işleyene cezası verilirdi (Çıkış, 21/14; I. Krallar, 2/28-34). Yeryüzündeki mâbedlerin en önemlisi olan Kâbe'nin ve çevresinin "harem" olarak nitelendirilmesi bu özelliğinden dolayıdır. Kur'an'da, Hz. İbrâhim'in güvenli bir belde olması için dua ettiği (el-Bakara 2/126) Mekke'ye, "Emîn (güvenli) beldeye andolsun ki" denilerek yemin edilir (et-Tîn 95/3); ayrıca Mescid-i Harâm'a girenin emniyet içinde olacağı belirtilir (Âl-i İmrân 3/97). Mekke'nin fetih sırasında Harem'i güvenli bölge ilân eden ve bütün insanlara eman veren Hz. Peygamber sadece dokuz kişiyi bunun dışında tutmuş ve "Kâbe'nin örtüsüne yapışmış olsalar dahi" öldürülmelerini emretmiştir (Nesâî, "Tahrîm", 14). Mek-

ke'nin her zaman "harem" olduğunu bildiren Resûl-i Ekrem kendisine yalnız kısa bir süre için savaş izni verildiğini de belirtmiştir (İbn Kayyim el-Cevziyye, III, 411-412).

Eman uygulamasının Arap toplumunda İslâm öncesi döneme uzanan köklü bir geçmişi vardır. Kabile hâkimiyet ve sorumluluğunun ön planda olduğu devirlerde eman, hem kabileler arası savaşlarda belli şahıs ve gruplara teslim olmaları halinde mal ve canları için güvence vererek gereksiz yere kan dökülmesini önleyici ve barışı kolaylaştırıcı, hem de topluluklar arası ticarî ve sosyal ilişkilerin artması için kabile veya şehir devletinin hâkimiyet alanı dahilinde yabancılara güven içinde dolaşmasını sağlayan bir fonksiyon üstlenmiştir (bk. CİVÂR).

Câhiliye döneminde Arap yarımadasının her tarafına dağılmış olan kabileler arasındaki ilişkilerde belli bazı teamüller hâkimdi. Kabileler topraklarından yabancılara izinsiz geçişine müsamaha göstermezdi. Ancak aralarında bir antlaşma bulunan kabile mensupları diğer kabile topraklarından rahatça geçebilirdi. Mekke tüccarlar ticaret yapabilmek için kabile reisleriyle anlaşmak ve geçiş izni almak zorundaydılar. Can ve mal güvenliği için hükümdarlar, kabile reisleri ve fertleri eman akdi yaparlardı. Eman akdinin mutlaka yazılı olması gerekmiyordu. Eman delâlet eden bir eşya, bir söz veya hareket bunu ifade edebiliyordu. Bir kabilenin ileri geleni kendi kabillesi içinde veya bir başka kabilede herhangi birine eman verebilirdi. Müemmin eman verdiği kişinin can, mal ve namusunun korunmasında sorumluluk taşır, gerektiğinde onu müdafaa ederdi. Araplar buna büyük bir değer verirdiler.

İslâm tarihinin ilk devrindeki bazı eman verme olayları İslâm öncesi geleneğin bir devamı niteliğindedir. Mekke döneminde Hz. Peygamber, amcası Ebû Tâlib'in eman anlamı taşıyan himayesiyle müşriklerin muhalefetine rağmen mücadelesine devam edebildi. Ebû Tâlib'in ölümü üzerine müşrikler suikaste varan girişimlerde bulundular. Hz. Ebû Bekir, müşriklerin zulmünden bıkip Habeşistan'a hicret etmek maksadıyla Mekke ile Yemen arasındaki Berkülgimâd mevkiine kadar gitmişken burada karşılaştığı Kâre kabilesi ileri gelenlerinden İbnü'd-Dügunne'nin kendisine kefil (câr) olması üzerine geri döndü. Kureys ileri gelenleri onun sadece evinde ibadet et-